

'NIEMAND KOMT
ONGESCHONDEN
UIT ZO'N NACHTMERRIE'

De val van Don Poldermans

Vorig jaar kwam een ruw einde aan de carrière van internist, cardiovasculair geneeskundige en wetenschapper Don Poldermans. Profiel van een gevallen hoogvlieger.

Mathijs Smit

Don Poldermans zit al tien maanden thuis, in het lommerrijke deel van de Rotterdamse wijk Kralingen-Crooswijk. Op een steenworp afstand van de campus van zijn vroegere werkgever, de Erasmus Universiteit. Vorig jaar juli werd de 55-jarige internist en wetenschapper door het Erasmus Medisch Centrum op non-actief gezet wegens verdenking van wetenschapsfraude. Na het verschijnen van de bevindingen van een onderzoekscommissie onder leiding van oud-decaan Paul van der Maas, volgde in november ontslag. De affaire kwam voor de Nederlandse wetenschap op een ongelukkig moment. Poldermans was de tweede gerenommeerde wetenschapper in korte tijd die wegens fraude werd ontslagen. Twee maanden eerder had de universiteit van Tilburg de sociaal-psycholoog Diederik Stapel aan de dijk gezet wegens grootschalig gesjoemel met onderzoeksgegevens. Het ontslag van de Rotterdamse arts leidde tot een tweede schokgolf door Nederland en de internationale gemeenschap van vakgenoten.

Radiostilte

Na de mediastorm is het echter stil geworden rond Poldermans. Een stilte die door alle betrokkenen als weldadig wordt ervaren. Niet in het minst door de internist zelf. 'Het gaat redelijk goed met mij. Ik ben blij met de radiostilte. Het is de enige manier om dit te overleven', zegt hij in een telefoongesprek, waarin hij een interviewverzoek afwijst. 'Ik zoek momenteel naar een nieuwe baan, en verwacht die snel te vinden.' Over zijn nieuwe betrekking wil de internist niet meer kwijt, dan dat deze in Nederland zal zijn.

Poldermans denkt niet dat het vervolgonderzoek van de integriteitscommissie, dat nog loopt, roet in het eten zal gooien. 'Ik wacht dat rapport met vertrouwen af.' Daarmee wil hij niet gezegd hebben dat hij verwacht dat het zijn blazen zal schonen. 'Nee, bovendien kan niemand ongeschonden uit zo'n nachtmerrie komen.'

De jonge promovendus is nog wars van effectbejag

Nu het stof rondom de affaire wat is gaan liggen, rijst de vraag wie Poldermans nu eigenlijk is. Hoe kon een prominente arts en wetenschapper in zo'n nachtmerrie verzeild raken? En hoe worden de aantijgingen beleefd binnen de kring van wetenschappers met wie Poldermans tijdens zijn carrière nauw heeft samengewerkt?

Werkethiek

Daniël Poldermans wordt in 1956 geboren in Rotterdam, en gaat halverwege de jaren zeventig geneeskunde studeren aan de medische faculteit van de Erasmus Universiteit. Na zijn afstuderen en dienstplicht volgt tussen 1983 en 1988 zijn specialisatie tot internist, op de afdeling Interne Geneeskunde I van het academisch ziekenhuis Dijkzigt. In deze periode zet de arts ook zijn eerste schreden op het terrein van het onderzoek, onder meer bij de inmiddels 70-jarige internist Paul Wilson, die zich de jonge Poldermans nog wel herinnert. 'Don was een degelijke student en arts-assistent. Het ontbrak hem niet aan werkethiek en inzet, en ook de zorg voor zijn patiënten was prima.'

Uiteindelijk gaat Poldermans in 1990 aan de slag als arts op de afdeling Heelkunde. Daarnaast blijft hij actief onderzoeker, en in 1994 promoveert hij bij de bekende vaatchirurg Hero van Urk op een test waarmee bij patiënten die een zware vaatoperatie ondergaan, vooraf het risico op hartproblemen kan worden vastgesteld. Van Urk en Poldermans zijn ervan overtuigd dat dergelijk onderzoek veel menselijke levens kan redden. De 38-jarige promovendus is wars van wetenschappelijk effectbejag. 'Bij het publiceren van artikelen in wetenschappelijke tijdschriften dient meer rekening gehouden te worden met de keuze van het tijdschrift dan met de science citation index', meent hij in de achtste stelling bij zijn proefschrift.

Hechte banden

In de jaren na zijn promotie werkt Poldermans hard aan het uitbouwen van zijn reputatie als arts en wetenschapper. Mede dankzij zijn charme en gedrevenheid bouwt hij een ijzersterk netwerk op. Een van de pijlers is, naast Van Urk, de gevierde Rotterdamse cardioloog Jos

De druk loopt soms hoog op

Roelandt, die te boek staat als de Nederlandse ‘vader van de echocardiografie’.

Naast zijn oudere leermeesters smeedt de ambitieuze internist hechte banden met jongere wetenschappers. Cruciaal bij Poldermans’ werk zijn de biomedisch statisticus Eric Boersma, die zijn statistische berekeningen verzorgt, en Jeroen Bax, een cardioloog van het Leids

Universitair Medisch Centrum, die is gespecialiseerd in cardiale beeldvorming.

Boersma en Bax zijn beiden tien jaar jonger, maar dat staat een vruchtbare samenwerking niet in de weg. Poldermans zal hen later omschrijven als ‘de spil’ van zijn onderzoek. ‘Eric

als geweten voor al onze studies en de creativiteit van Jeroen zijn van onschatbare waarde.’

Samen werkt het drietal in de tweede helft van de jaren negentig onder meer aan het onderzoeksproject Decrease I. Decrease staat voor Dutch Echocardiographic Cardiac Risk Evaluation Applying Stress Echo, een nieuw onderzoek naar risicofactoren rond hart- en vaatoperaties. In 1999 publiceren zij de uitkomsten van hun onderzoek in *The New England Journal of Medicine*. De serie vervolgonderzoeken van deze studie, Decrease II tot en met VI, waarvan veel bevindingen ook in toonaangevende tijdschriften verschijnen, vormde het afgelopen jaar het middelpunt van het onderzoek naar Poldermans’ wetenschappelijke gedragingen.

Pijnlijk

Al het harde werk wordt beloond. In 2004 benoemt het Erasmus MC de dan 48-jarige Poldermans als hoogleraar in de perioperatieve cardiovasculaire zorg, de eerste in Nederland. In zijn oratie prijst hij de toenmalige decaan Paul van der Maas voor zijn vooruitstrevend-

heid een leerstoel te creëren met een afdelingsoverschrijdend karakter, te weten anesthesiologie, heelkunde en interne geneeskunde.

Pijnlijk detail: dezelfde Van der Maas leidde de afgelopen maanden de integriteitscommissie die Poldermans’ werkwijze als wetenschappelijk wangedrag betitelde, en constateerde dat dit in de hand werd gewerkt door Poldermans’ geïsoleerde positie tussen de afdelingen.

Na de benoeming tot hoogleraar stijgt de ster van Poldermans snel. In zijn nieuwe positie begeleidt hij tientallen promovendi bij hun onderzoek, dat vaak in het verlengde ligt van zijn eigen werk. Volgens databank Microsoft Academic Search explodeert het aantal keren dat Poldermans wordt geciteerd door andere wetenschappers vanaf 2004. En daarmee zijn wetenschappelijke status.

Eigenzinnig

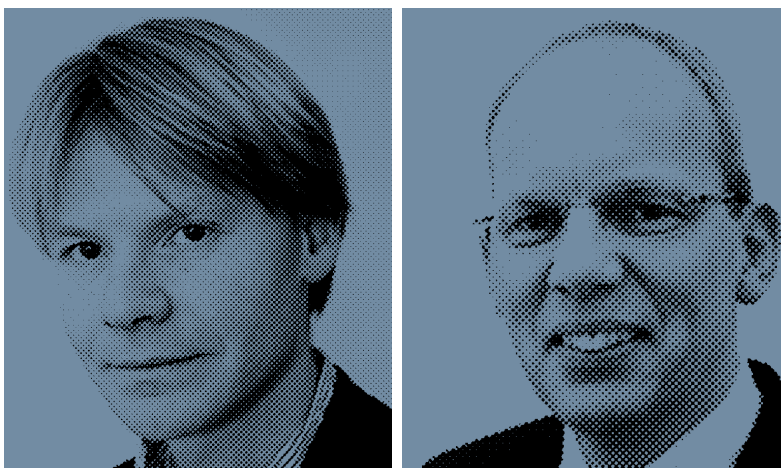
Ook internationaal groeit Poldermans uit tot een geziene figuur. De Amerikaanse medisch journalist Mitchel Zoler van *Internal Medicine News* karakteriseert hem ‘als opvallende verschijning op belangrijke internationale cardiologiebijeenkomsten: bescheiden, maar erudiet, eigenzinnig en gerespecteerd.’ Als voorzitter van een werkgroep van de European Society of Cardiology speelt Poldermans een sleutelrol bij het opstellen van Europese richtlijnen voor de manier waarop risico’s op hartproblemen moeten worden bepaald, en hartzorg rondom operaties moet worden vormgegeven. Ook Boersma en Bax zitten in de werkgroep.

In de tweede helft van het decennium intensiveert Poldermans zijn samenwerking en vriendschap met Boersma en Bax, die in deze periode ook zelf worden benoemd tot hoogleraar. Dat valt niet bij iedereen in goede aarde, blijkt uit Bax’ oratie uit 2006. ‘Alhoewel mij frequent werd verzocht de samenwerking te verminderen, heb ik dit nooit gedaan’, aldus de dan kersverse Leidse hoogleraar, die de passage niet wil toelichten. ‘Nergens in cardiologisch Nederland is zo een fantastische samenwerking als wij hebben opgebouwd.’ Met ruim driehonderd gedeelde artikelen staat Bax boven aan de lijst van de wetenschappers, die als coauteur met Poldermans hebben gewerkt.

Uit Bax’ oratie blijkt eveneens dat de druk soms hoog oploopt, vooral bij Boersma die alle statistiek verzorgt. ‘Recentelijk was ik wederom te ongeduldig en vroeg ik of alles niet sneller kon, en of de data niet gisteren klaar konden zijn. Jij wees mij erop dat jij geen P-waardenfabriek bent. Ik heb dit ter harte genomen, en vraag nu beleefd om de data morgen klaar te hebben.’

Poldermans in één oogopslag

Informeel en voor een hoogleraar uitzonderlijk benaderbaar en belangstellend, zo ervoeren veel promovendi Don Poldermans (1956). Nauwgezet en gedreven, maar óók praktisch ingesteld. Zijn verbluffende wetenschappelijke productie doet een van hen denken aan de Gouden Eeuw. Zes jaar nadat hij zijn opleiding tot internist heeft afgerond, promoveert de Rotterdammer in 1994 op cardiovasculair onderzoek. In het decennium erna werkt hij keihard aan zijn reputatie als arts en wetenschapper, en bouwt een ijzersterk netwerk op. In 2004 volgt zijn benoeming tot hoogleraar perioperatieve cardiale zorg aan het Erasmus MC. Eind 2011 wordt hij ontslagen wegens wetenschapsfraude.

Hoogleraren Jeroen Bax (links) en Eric Boersma (rechts), volgens Poldermans respectievelijk 'de creatieve kracht' en 'het geweten' achter zijn onderzoek.

Geld lospeuteren

Ten slotte boekt Poldermans successen als fondsenwerver, die van groot belang zijn voor de financiering van Coeur, de multidisciplinaire cardiovasculaire onderzoeksschool van het Erasmus MC. Al voor zijn eigen promotie-onderzoek had Poldermans geld weten los te peuteren van het opvallend grote aantal van twaalf farmabedrijven, waaronder Glaxo, Novo Nordisk en Pfizer. Later krijgt hij geld los van onder meer Novartis, Merck en Medtronic. Poldermans' werk kan voor de pillenfabrikanten en producenten van medische apparatuur doorslaggevend zijn. Zo blijkt uit juridische stukken van een strijd tussen Novartis en Merck, dat de eerste de handelsvergunning voor het geneesmiddel Exforge dankt aan een van zijn onderzoeken.

Val

In maart 2011 bereikt Poldermans' reputatie het hoogtepunt. In de veertien maanden ervoor zijn niet minder dan acht van zijn junior onderzoekers gepromoveerd. Maar binnen zijn onderzoeksgroep is dan al onrust ontstaan, die zal leiden tot zijn val. Eind mei bespreekt de groep of zij haar bevindingen van het onderzoek Decrease VI moet insturen voor een congres. Niet iedereen wil dat. De gegevens zouden niet in orde zijn. Een van de jonge onderzoekers benadert vervolgens een vertrouwenspersoon van de universiteit, die de raad van bestuur inlicht. Begin juli wordt Poldermans op non-actief gesteld, en begint de integriteitscommissie onder leiding van Van der Maas aan haar onderzoek. In haar eerste onderzoeksrapport oordeelt de commissie in november hard over Poldermans. Hem wordt onder meer 'schending van de wetenschappelijke integriteit' en 'wetenschap-

pelijk wangedrag' verweten. Vast is komen te staan dat hij onderzoek heeft laten verrichten waarvoor patiënten niet de vereiste schriftelijke toestemming hebben gegeven. Woordvoerder David Drexhage van het Erasmus MC bevestigt dat het gaat om een ongevraagde extra steekproef op bloed.

Gefingeerd

Ernstiger is dat de commissie vindt dat Poldermans onderzoeksgegevens heeft gefingeerd. Tijdens het Decrease-VI-onderzoek zou hij testuitslagen hebben ingevuld op onderzoeksformulieren, die niet te herleiden zijn tot de gegevens in de betreffende patiëntendossiers. Poldermans ontkende eerder in NRC Handelsblad dat er sprake was van datafabricage. Volgens hem ging het om 'aantekeningen die hij even heeft genoteerd op de plek waar onderzoeksresultaten horen te staan, en die hij nooit heeft willen gebruiken.'

De commissie zegt ten slotte bij haar onderzoek te zijn gehinderd door een 'ongestructureerde werkwijze', waardoor conclusies die zijn getrokken op basis van de verzamelde data lastig of niet waren te controleren. Dat maakte een vervolgonderzoek noodzakelijk, waarbij ook eerder werk van Poldermans onder de loep wordt genomen. Dit onderzoek moet begin juli zijn afgerond, aldus Rikard Juttman, integriteitscoördinator van het Erasmus MC en secretaris van de commissie.

Poldermans wil niet ingaan op de details van het rapport, maar ontkent nadrukkelijk de conclusies van de commissie te onderschrijven, zoals in een persbericht van het Erasmus MC stond. 'Ik heb alleen erkend dat er niet in alle gevallen *written consent* is gevraagd. Meer niet.'

Zwaar middel

Opvallend is, dat er in de kring rond Poldermans nauwelijks mensen zijn te vinden die het voor hem willen opnemen. Medisch Contact benaderde voor dit profiel onder meer de hoogleraren Van Urk, Boersma en Bax, Wilma Verhagen, die als projectleider bij farmaconcern en hoofdsponsor Roche verantwoordelijk was voor Decrease VI, de twee artsen die naast Bax de meeste artikelen met Poldermans hebben geschreven: Abdoe Elhendy en Olaf Schouten en vijf van zijn acht meest recente promovendi. Hun werd onder meer nadrukkelijk gevraagd of zij een lans voor hem konden of wilden breken.

Alleen eerder genoemde internist Wilson ging daarop in. Wilson gaat zelfs verder door aan te

De schade voor betrokkenen kan groter blijken

tekenen dat het voor medische wetenschappers tegenwoordig 'vrijwel onmogelijk is om alle regels bij grote onderzoeken perfect' te volgen. 'De medisch-ethische toetsing is de afgelopen decennia veel strikter en strenger geworden. Iemand die zijn manier van werken niet heeft aangepast, kan daardoor in de problemen komen.' Als zoiets wordt geconstateerd, vindt Wilson ontslag een te zwaar middel.

Eigen reputatie

Dat verder niemand Poldermans wil verdedigen, hoeft niet te betekenen dat zijn werk niet deugt. Mogelijk vrezen zijn vroegere collega's schade aan hun eigen reputatie. Zo zegt hoogleraar klinische epidemiologie Boersma 'volstrekt niet negatief' over Poldermans te zijn, en 'op zich best te willen meewerken aan

het corrigeren van beelden'.

Maar uiteindelijk wijst hij die kans toch af. 'Ik moet de belangen van Don, mijzelf en mijn werkgever, het Erasmus MC afwegen. Dat maakt het er niet eenvoudiger op.'

Ook de 45-jarige Leidse cardioloog Bax voelt er niets voor om het publiekelijk op te nemen voor de man die hij in zijn oratie omschreef als 'vriend'.

Zelf is hij als de belangrijkste coauteur van Poldermans inmiddels ook onderwerp van een onderzoek geweest, waarbij een commissie van het LUMC geen aanwijzingen vond voor betrokkenheid bij de wetenschapsfraude. Via zijn echtgenote, die de onderzoeken naar de hoogleraren kwalificeert als 'heksenjachten', laat Bax weten geen commentaar te willen geven. Vrijwel alle betrokkenen willen niet meer met Poldermans worden geassocieerd. Een van zijn promovendi mailt 'niet betrokken te zijn bij heel het gedoe vorig jaar, wat ik eigenlijk graag zo wil houden.'

De schade voor betrokkenen uit Poldermans' kring kan ook groter blijken dan imagoschade alleen. Zo verweet de onderzoekscommissie in haar eerste rapport de afdelingshoofden en senior onderzoekers die met de wetenschapper samenwerkten, dat zij hem niet stelselmatig kritisch hebben 'getoetst, aangesproken en gecorrigeerd'. Ook coauteurs hebben mogelijk iets uit te leggen. De commissie zegt aanwijzingen te hebben dat 'de manier waarop binnen de groep van Poldermans auteurschappen werden toegekend niet overeenkomen met de richtlijnen.' Het is dus niet uitgesloten dat de affaire-Poldermans ook voor andere wetenschappers nog een staartje zal krijgen.

Verwijzingen naar het rapport van de onderzoekscommissie Wetenschappelijke Integriteit, het proefschrift, oratie en publicaties van Don Poldermans, de oraties van Eric Boersma en Jeroen Bax vindt u bij dit artikel op www.medischcontact.nl.

veldwerk

Vrijheid

We doen het goed in de medische wetenschap in Nederland. We staan hoog op vele ranglijsten, in relatieve maar zelfs in absolute zin. Zowel ons basaal als ons klinisch geneeskundig onderzoek staat hoog aangeschreven. Een hele prestatie gezien de geringe steun vanuit de overheid, die immers de afgelopen jaren geen cent meer heeft uitgegeven aan de ondersteuning van het wetenschappelijk bedrijf. Toch doemt er een fundamentele dreiging op aan de horizon: de behoefte om de wetenschap te sturen. Onderzoek moet nuttig zijn, waardevol voor de maatschappij, zo luidt het nieuwe credo. (Hoewel, nieuw? De behoefte om wetenschap te sturen is even oud als de wetenschap zelf; denk maar aan Galileo.)

Goede wetenschap is niet te sturen. In de eerste plaats zijn vele ontdekkingen, zeker in de psychiatrie, bij toeval gedaan. Maar ook omdat dwang wezensvreemd is aan de beoefenaren van dit metier. Waarom kiezen mensen een beroep waar ze in de meeste gevallen teleurstellingen zullen ontmoeten, zoals de 85 procent kans dat een subsidieaanvraag wordt afgewezen? Ongetwijfeld omdat die andere 15 procent zo'n enorme satisfactie geeft. Maar nog belangrijker is de vrijheid, de ruimte om te kunnen scheppen, zonder voorwaarden vooraf.

Voor de mensen die in volle vrijheid onderzoek willen doen, is er maar één plek: de academie. Als we de wetenschap haar onafhankelijkheid afnemen, zal het talent dat in dat veld wil werken, de landen opzoeken die wel wetenschappelijke vrijheid garanderen. En dat, zo lijkt het, is niet meer hier.

René Kahn,
psychiater